

PM

Ungdomars anskaffning av alkohol

– Registrerade eller oregistrerade källor?

Håkan Leifman

Juni 2017

Sammanfattning

I denna PM redovisas uppgifter om hur ungdomar anskaffar alkohol. De material som använts är CAN:s skolundersökningar för åren 2012–2016 respektive Monitormätningarna, som CAN ansvarat för sedan 2013. Nedan sammanfattas de mest centrala resultaten från analyserna.

Studien har fokuserat på ursprunget till den alkohol som skolorungdomarna uppger att de dricker och skiljer på registrerade respektive oregistrerade anskaffningskällor. Med registrerade källor åsyftas här alkohol från Systembolaget, restauranger och livsmedelshandeln (folköl) och med oregistrerade menas exempelvis insmugglad, privatinförd eller hemtillverkad alkohol.

- Den totala volymen konsumerad alkohol har sjunkit väsentligt bland skolelever i årskurs 9 och gymnasiets år 2 under åren 2012–2016 (med ca 50 respektive 35 %, mätt i liter ren alkohol).
- Det är framförallt den registrerade delen av konsumtionen som uppvisar en minskning. Den oregistrerade konsumtionen har varit relativt stabil under perioden.
- Andelen oregistrerad alkohol av ungdomarnas konsumtion (främst smugglad alkohol) har således ökat medan andelen som kommer från registrerade källor (främst Systembolaget) minskat under perioden 2012–2016.
- Den alkohol från Systembolaget som ungdomar under 20 år dricker har dock införskaffats indirekt via exempelvis kompisar och syskon eller andra personer som är 20 år fyllda.
- Under hela femårsperioden 2012–2016 är dock andelen alkohol från de registrerade källorna större än från de oregistrerade källorna.
- Andelen oregistrerad alkohol är större bland pojkar än bland flickor i såväl årskurs 9 som i gymnasiets år 2.
- När man tar hänsyn till att de som dricker smugglad alkohol dricker mer än övriga, var emellertid den oregistrerade andelen större än den registrerade bland flickorna i årskurs 9 under 2016.
- Bland skoleleverna är andelen alkohol som kommer från oregistrerade källor större jämfört med befolkningen som helhet. Andelen oregistrerade källor är allra störst bland eleverna i årskurs 9.
- Sedan 2014 har i stort sett ingen (0,1 %) person under 20 år som deltagit Monitormätningarna uppgett att de själva köpt alkohol på Systembolaget under de senaste 30 dagarna.

Inledning

Alkoholkonsumtionen har sjunkit kraftigt bland elever i årskurs 9 under de senaste 15 åren och bland elever i gymnasiets år 2 under de senaste 10 åren. Det pågår numera en hel del studier på området som syftar till att bättre förstå orsakerna till denna minskning. Högst sannolikt rör det sig om flera faktorer som tillsammans bidragit till den kraftiga nedgången. En viktig pusselbit i detta sammanhang är att få bättre kunskap om var den alkohol som unga dricker har införskaffats. Detta kan ge en ökad förståelse för hur tillgången till alkohol bland unga ser ut och hur den har förändrats under senare år.

I denna studie fokuseras närmare på ursprunget till den alkohol som skolungdomarna uppger att de dricker. Bland annat skattas fördelningen mellan registrerad alkohol (Systembolaget, restauranger och folköl från livsmedelsbutiker) och oregistrerad alkohol (främst insmugglad alkohol). Dessa begrepp är egentligen mer tillämpliga på vuxna eftersom all alkoholkonsumtion bland personer under 18 år i någon mening att betrakta som illegal. Detta gäller såväl alkohol som anskaffas indirekt från exempelvis Systembolaget (langning) som exempelvis köp av alkohol som förts in i Sverige från utlandet. Oavsett detta är det av vikt att veta var den alkohol som unga dricker kommer ifrån ursprungligen. I dessa analyser används data från år 2012 till 2016.

Tidigare CAN-rapporter har visat att alkohol från Systembolaget är den vanligaste anskaffningskällan för unga (t.ex. Gripe, 2015). Samtidigt är det enligt andra källor ytterst ovanligt att unga under 20 år själva kan köpa ut på Systembolaget. Att Systembolaget ändå utgör en relativt vanlig källa beror istället på att man får tag på denna alkohol via andra som köpt på Systembolaget eller som köpt av andra som i sin tur köpt på Systembolaget.

Systembolaget följer efterlevnaden av åldersgränsen vid försäljning genom den provköpsmetod som använts under många år. Resultaten tyder på att ytterst få under 20 år själva kan köpa alkohol på Systembolaget (Folkhälsomyndigheten 2017). Ett annat sätt att ta reda på hur det förhåller sig är att fråga personer under 20 år om de inhandlat alkohol på Systembolaget. Frågor om detta har ställts i Monitormätningarna sedan början av 2014 och här redovisas resultat för åren 2014–2016.

Material

Skolelevers drogvanor

CAN:s årliga drogvaneundersökningar i skolmiljö genomförs dels i årskurs 9, dels i gymnasiet år 2. Undersökningen i nian har genomförts sedan 1971, gymnasieundersökningen sedan 2004. Undersökningarnas syfte är i första hand att belysa utvecklingen av ANDT-vanorna bland unga (alkohol, narkotika, dopning, tobak). Datainsamlingarna genomförs varje år under perioden mars–april i form av anonyma individuella enkäter ifyllda i klassrumsmiljö i ett riksrepresentativt urval av skolor (Englund, 2016).

Sedan 2012 ställs en fråga om var den alkohol som man drack vid det senaste konsumtions-tillfället ursprungligen kom från. Detta gör det möjligt att studera hur vanliga olika anskaffningskällorna är och eventuella förändringar mellan 2012 och 2016. Under perioden 2012–2016 har sammanlagt 24 511 elever i nian och 20 039 elever i gymnasiet besvarat drogvaneundersökningen.

Eleverna kan fylla i flera anskaffningsalternativ om så var fallet och antalet källor uppgick i genomsnitt till ca 1,2 i årskurs 9 och 1,3 i gymnasiet år 2. Många unga drack alltså alkohol som hade införskaffats från mer än källa den senaste gången man drack (exempelvis både Systembolaget och smuggelalkohol). Frågans exakta utformning framgår av formulärbilagan i rapporten Skolelevers drogvanor 2016, fråga nr. 16 (Englund, 2016).

Anskaffningskälla är en sak, konsumerade volymer av de olika delmängderna en annan. Elever som uppger konsumtion av smuggelalkohol uppger exempelvis en totalt sett högre alkoholkonsumtion än övriga. För att kunna ge en mer rättvisande bild av delmängdernas fördelning baserat på konsumtionsvolymer bör dessa viktas utifrån den totala årliga alkoholkonsumtionen. Att det senaste dryckestillfället inte nödvändigtvis ger en bra spegling av de svarande elevernas vanliga vanor är i detta sammanhang av mindre betydelse då vi talar om hur mönstret ser ut på den aggregerade nivån och inte på individnivå. För vissa var konsumtionen sannolikt högre än normalt vid det senaste tillfället, för andra lägre, men på aggregerad nivå jämnar detta ut sig.

Det bör dock framhållas att det inte är säkert att det senaste dryckestillfället, som för flertalet sannolikt ägde rum under första kvartalet, ger en representativ bild av anskaffningsmönster under exempelvis en helårsperiod. Det är möjligt att vissa delmängder är vanligare bland ungdomar under vissa perioder av året än andra. I och med att undersökningen genomförs vid samma tidpunkt är det dock möjligt att följa utvecklingen från ett år till ett annat.

Monitormätningarna

Inom ramen för Monitormätningarna ställs ett antal frågor till ett riksrepresentativt urval av befolkningen 17–84 år och resultaten redovisas regelbundet i olika rapporter (se t.ex. Trolldal, 2016 samt Trolldal, Guttormsson & Leifman, 2017). Sedan 2008 tillfrågas respondenterna bland annat om de köpt alkohol på Systembolaget och vilka drycker de i så fall inhandlade vid senaste köptillfället. Dessutom ställs frågor om hur mycket de köpte den gången och hur ofta man har handlat på Systembolaget. Alla frågorna avser de senaste 30 dagarna.

Sedan februari 2014 ställs även ytterligare ett antal frågor till de som inte har fyllt 21 år och som uppger att de köpt alkohol på Systembolaget. Den första gäller om man själv köpte denna alkohol och den andra om man fick visa legitimation. Dessutom ställs en kontrollfråga om ålder.

I analyserna i denna studie ser vi närmare på köpvanorna bland unga som inte fyllt 20 år. Dessa selekteras ut med hjälp av frågor om vilket år man föddes och vilken månad man fyller år. Det exakta födelsedatumet är emellertid okänt. De som fyller år samma månad som intervjun

genomförs ingår därför inte i underlaget till denna studie eftersom det inte kan avgöras om dessa fyllt 20 år eller ej. Sammantaget har vi sedan februari 2014 svar från 2 126 ungdomar icke fyllda 20 år.

Resultat

Ursprunget till den alkohol som skolungdomarna uppger att de dricker

I tabellerna 1 och 2 redovisas svaren på frågan om var den alkohol man drack senaste gången ursprungligen kom ifrån. Frågan har ställts sedan 2012. En förutsättning för att ingå i redovisningen är att man har druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. I tabellerna 1 och 2 summeras andelarna till mer än 100 beroende på att eleverna kunnat ange flera källor till den alkohol de drack vid det senaste tillfället. Andelen elever som konsumerat alkohol har dock, som tidigare påpekats, minskat under perioden. Detta gäller även totalkonsumtionen bland eleverna.

Det framgår att en minskande andel elever uppger Systembolaget som anskaffningskälla och en allt större andel uppger smugglad alkohol som källa under perioden, se tabellerna 1 och 2. Alkohol från Systembolaget är dock den enskilda anskaffningskälla som flest elever anger. Andelen från Systembolaget är dessutom genomgående högre i gymnasiet än i årskurs 9.

Det näst vanligaste alternativet, bortsett från ”vet ej” i årskurs 9, är i regel ”från person som säljer insmugglad alkohol”. Bland gymnasieelever är även anskaffning från restauranger relativt vanligt, speciellt bland flickorna.

Anskaffningskälla är en sak och de konsumerade mängderna alkohol från de olika delmängderna en annan. Elever som uppger smugglad alkohol som källa uppger också högre total alkoholkonsumtion jämfört med övriga. För att kunna ge en mer rättvisande bild av delmängdernas fördelning när det gäller konsumtionsvolymen bör därför de olika källorna viktas utifrån den totala årliga alkoholkonsumtionen. Detta redovisas i tabellerna 3–4. I dessa tabeller har svaren dessutom viktats så att de procentuella andelarna summerar till 100 för pojkar respektive flickor. Tabellerna 3 och 4 är således inte helt jämförbara med tabellerna 1 och 2.

Efter att hänsyn tagits till konsumtionsvolymernas storlek hos eleverna ökar andelen smuggelalkohol. En annan tydlig förändring är att andelen som svarade ”vet ej” på frågan om alkoholens ursprung sjunker kraftigt. Detta beror på att gruppen som svarat vet ej på frågan om vilken källa alkoholen hade dricker relativt små mängder och därmed inte bidrar särskilt mycket till totalvolymen. Bland gymnasieeleverna sjunker också Systembolagets andel.

Även efter att hänsyn tagits till elevernas konsumtionsvolym svarar fortfarande Systembolaget för det enskilt största bidraget till den totala volymen konsumerad alkohol (baserat på anskaffningen senaste gången man drack). Två undantag utgör flickorna i årskurs 9 där smugglad alkohol står för den största andelen, år 2016 (40 % jämfört med 35 % för Systembolaget) samt pojkar i samma årskurs under 2015 där dessa båda källor var i det närmaste lika stora, 34 % respektive 33 %, se tabell 3.

Tabell 1. Andel pojkar och flickor i *årskurs 9* som uppger olika anskaffningskällor av alkohol den senaste gången man drack. Bland de elever som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna, 2012–2016. Summan av andelarna uppgår till mer än 100.

	Antal		Från affär eller liknande (folköl)		Från Systembolaget		Från person som säljer insmugglad alkohol		Från person som tillverkar alkohol själv (t.ex. hembränt)		Från internet		Införd från utlandet av t.ex. föräldrarna eller annan vuxen		Införd från utlandet av mig själv		Från restaurang		Vet ej	
	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.
2012	1113	1283	11	11	44	57	21	16	3	4	1	0	7	6	1	1	2	2	25	18
2013	1073	1213	8	9	43	52	18	21	4	3	0	0	8	6	2	1	3	2	25	21
2014	995	1088	7	8	40	50	21	21	3	2	0	0	6	6	1	1	2	2	27	24
2015	922	1019	9	8	36	45	24	25	4	4	1	0	5	7	2	0	2	2	30	24
2016	737	939	7	7	39	42	23	29	6	3	1	1	7	6	2	1	3	3	25	24

Tabell 2. Andel pojkar och flickor i *gymnasiets år 2* som uppger olika anskaffningskällor av alkohol den senaste gången man drack. Bland de elever som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna, 2012–2016. Summan av andelarna uppgår till mer än 100.

	Antal		Från affär eller liknande (folköl)		Från Systembolaget		Från person som säljer insmugglad alkohol		Från person som tillverkar alkohol själv (t.ex. hembränt)		Från internet		Införd från utlandet av t.ex. föräldrarna eller annan vuxen		Införd från utlandet av mig själv		Från restaurang		Vet ej	
	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.
2012	1365	1565	10	7	63	75	19	11	4	3	0	0	9	8	4	3	11	15	9	5
2013	1601	1674	11	8	59	71	20	11	3	1	0	0	8	7	4	4	12	14	11	8
2014	1407	1521	11	8	56	69	19	10	3	2	1	0	7	6	4	4	13	13	11	7
2015	1478	1562	11	9	55	66	21	15	4	2	0	0	8	6	4	5	13	12	12	7
2016	1331	1572	9	8	56	67	23	16	4	2	0	0	7	6	4	5	12	15	11	8

Tabell 3. Andel pojkar och flickor i årskurs 9 som uppger olika anskaffningskällor av alkohol den senaste gången man drack. Bland de elever som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna, 2012–2016. Viktad efter årlig alkoholkonsumtion och med andelarna omräknade för att totalt uppgå till 100 %.

	Antal		Från affär eller liknande (folköl)		Från Systembolaget		Från person som säljer insmugglad alkohol		Från person som tillverkar alkohol själv (t.ex. hembränt)		Från internet		Införd från utlandet av t.ex. föräldrarna eller annan vuxen		Införd från utlandet av mig själv		Från restaurang		Vet ej	
	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.
2012	1113	1283	7	5	43	55	27	22	4	4	1	1	5	4	1	1	1	1	11	8
2013	1073	1213	4	5	42	47	25	28	7	3	0	0	4	6	2	1	3	0	13	9
2014	995	1088	5	5	45	49	30	27	4	4	1	0	2	2	2	1	1	2	11	10
2015	922	1019	6	5	33	39	34	33	4	5	1	0	3	5	3	0	1	2	15	11
2016	737	939	2	3	36	35	31	40	6	5	1	0	7	4	3	0	2	2	12	10

Tabell 4. Andel elever i gymnasiets år 2 som uppger olika anskaffningskällor av alkohol den senaste gången man drack. Bland de elever som druckit alkohol under de senaste 12 månaderna, 2012–2016. Viktad efter årlig alkoholkonsumtion och med andelarna omräknade för att totalt uppgå till 100 %.

	Antal		Från affär eller liknande (folköl)		Från Systembolaget		Från person som säljer insmugglad alkohol		Från person som tillverkar alkohol själv (t.ex. hembränt)		Från internet		Införd från utlandet av t.ex. föräldrarna eller annan vuxen		Införd från utlandet av mig själv		Från restaurang		Vet ej	
	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.	Po.	Fl.
2012	1365	1565	5	3	53	63	18	10	3	3	0	0	5	5	3	3	8	11	5	1
2013	1601	1674	6	3	50	63	18	11	3	2	0	0	5	5	4	3	9	10	5	7
2014	1407	1521	6	2	46	63	20	11	2	2	1	0	5	5	4	4	9	9	7	3
2015	1478	1562	5	4	46	57	21	18	4	2	0	0	7	4	4	5	9	7	4	6
2016	1331	1572	4	5	45	55	21	16	4	1	0	0	5	3	6	5	8	12	6	3

Slutligen kan de olika anskaffningskällorna delas in i registrerad alkohol (Systembolaget, restauranger och folköl från livsmedelsbutiker och oregistrerad alkohol), (i den här undersökningen: köpt från person som säljer insmugglad alkohol, köpt från person som tillverkar själv, skaffat från internet, skaffat från utlandet införd av t.ex. föräldrarna, skaffat från utlandet och införd av en själv).

Fördelningen mellan registrerad och oregistrerad alkohol per år och skattning av volymen registrerad/oregistrerad redovisas i tabellerna 5 och 6. De elever som uppgav att de inte vet var alkoholen kom ifrån ingår inte i dessa analyser men i konsumtionsvolym svarade de, som framkom i tabellerna 3–4, för en liten andel av den totala självrapporterade konsumtionen varför detta inte får någon större effekt för de redovisade resultaten. Som framgår är den registrerade andelen av den totala alkoholkonsumtionen 2016 lägst bland flickor i årskurs 9 (ca 44 %) och högst bland flickor i gymnasiets år 2 (ca 74 %). Gymnasieeleverna visar för båda könen en klart högre andel registrerad alkohol än niondeklassarna, vilket är väntat med tanke på att tillgången till inhemsk registrerad alkohol är större i 17–18-årsåldern än i 15–16-årsåldern.

Som också framgår av tabellerna har andelen oregistrerad alkohol ökat i alla fyra grupperna och andelen registrerad alkohol därmed sjunkit över tid. Men det är här viktigt att nämna att eftersom totalkonsumtionen, för båda könen, sjunkit från 2012 till 2016 (med ca 50 % i årskurs 9 och 35 % i gymnasiets år 2) baseras samtliga andelar över tid på allt lägre totalvolym.

I tabellerna 5–6 redovisas därför också den skattade mängden registrerad och oregistrerad alkohol genom att multiplicera respektive andel med den självskattade totala konsumtionen. De exakta nivåerna skall tolkas med stor försiktighet men torde ändå ge en relativt rättvisande bild av utvecklingen över tid. Som framgår av tabellerna tyder utvecklingen på att mängden registrerad alkohol sjunkit betydligt. Den oregistrerade alkoholen uppvisar en mer stabil nivå bland både pojkar och flickor under perioden, framförallt sedan 2013.

Tabell 5. Skattning av registrerad och oregistrerad alkohol, fördelning (%) och i liter ren alkohol. Årskurs 9. 2012–2016.

	Pojkar				Flickor			
	Registrerad		Oregistrerad		Registrerad		Oregistrerad	
	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol
2012	57	1,3	43	1,0	65	1,1	35	0,6
2013	55	1,0	45	0,8	58	0,7	42	0,5
2014	56	0,9	44	0,7	62	0,9	38	0,5
2015	47	0,8	53	0,8	51	0,6	49	0,6
2016	45	0,5	55	0,7	44	0,4	56	0,5

Tabell 6. Skattning av registrerad och oregistrerad alkohol, fördelning (%) i och liter ren alkohol. Gymnasiet år 2. 2012–2016.

	Pojkar				Flickor			
	Registrerad		Oregistrerad		Registrerad		Oregistrerad	
	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol	%	Liter ren alkohol
2012	69	3,5	31	1,6	79	2,8	21	0,8
2013	67	2,8	33	1,3	79	2,1	21	0,6
2014	66	2,8	34	1,5	77	2,1	22	0,6
2015	63	2,3	37	1,3	71	1,9	29	0,8
2016	61	2,1	39	1,3	74	1,7	26	0,6

Personer under 20 år som själva köpt alkohol på Systembolaget enligt Monitormätningarna

I tabell 7 redovisas hur många av de 17–19-åringar som intervjuats inom ramen för Monitormätningarna under perioden februari 2014–december 2016, och som uppgett att de köpt alkohol på Systembolaget under de senaste 30 dagarna. Antalet uppgår till 35, vilket motsvarar 1,6 % av samtliga 17–19-åringar i undersökningen. På följdfrågan om man köpt denna alkohol själv svarade endast 3 av dessa att så var fallet. Av samtliga 2 126 ungdomar i den åldersgruppen är det således endast tre personer som uppger att de under senaste 30 dagarna själva köpt alkohol på Systembolaget under mätperioden (2 personer under 2015 och en under 2016). Detta motsvarar 0,1 % av de intervjuade 17–19-åringarna.

Detta kan kontrasteras mot 20-åringarnas svar på dessa två frågor, se tabell 8. Av samtliga 765 intervjuade 20-åringar svarade 459 (60 %) att de handlat på Systembolaget under senaste 30 dagarna. Av dessa 459 svarade 439 (57 %) att de själva köpte alkoholen vilket är en väsentligt större andel jämfört med 17–19-åringarna.

Tabell 7. Antal och andel 17–19-åringar som uppger att de köpt alkohol på Systembolaget under de senaste 30 dagarna. 2014–2016.

	Handlat alkoholdrycker på Systembolaget senaste 30 dagarna		Om man själv köpt denna alkohol		
	Antal (n=1452)	Procent av samtliga	Antal (n=1452)	Procent av samtliga 2091 intervjuade	
Ja	35	1,6	Ja	3	0,1
Nej	2091	98,4	Nej	27	1,3
			Ej svar	5	0,2
Totalt	2126		Ej handlat enligt föregående fråga	2091	98,4

Tabell 8. Antal och andel 20-åringar som uppger att de köpt alkohol på Systembolaget under de senaste 30 dagarna. 2014–2016.

	Handlat alkoholdrycker på Systembolaget senaste 30 dagarna		Om man själv köpt denna alkohol		
	Antal (n=294)	Procent av samtliga	Antal (n=294)	Procent av samtliga 294 intervjuade	
Ja	459	60,0	Ja	439	57,4
Nej	306	40,0	Nej	16	2,1
			Ej svar	4	0,5
Totalt	765		Ej handlat enligt föregående fråga	306	40,0

Dessa 20-åringar har fått frågor om man köpt alkohol på Systembolaget och om man genomfört köpet själv – sedan september 2014.

Diskussion

Den här studien har haft fokus på anskaffningen av alkohol bland ungdomar. När det gäller skolelever i årskurs 9 har i stort sett all alkohol som konsumeras ett illegalt ursprung eftersom ungdomar i 15–16 års ålder inte får köpa alkohol. I gymnasiets årskurs 2 får däremot de som är 18 år eller äldre köpa folköl i livsmedelshandeln och dricka alkohol på restaurang. Det är en ålder som ungefär en fjärdedel av eleverna i gymnasiets år 2 har uppnått när CAN:s skolundersökningar genomförs.

Både andelen elever som konsumerat alkohol, och den totala alkoholkonsumtionen bland dem har minskat under en följd av år. På frågan om var den alkohol man drack senaste gången ursprungligen kom ifrån visar det sig att Systembolaget är den dominerande källan och att smugglad alkohol i regel är det näst vanligaste alternativet. Över tid har Systembolagets andel minskat medan den smugglade alkoholen ökat.

När man tar hänsyn till att de som dricker smugglad alkohol har en högre total konsumtion framkommer att andelen smugglad alkohol var större än den från Systembolaget bland flickor i årskurs 9 under 2016. Även bland pojkarna i årskurs 9 var smugglad alkohol ungefär lika vanligt som den från Systembolaget under 2015.

Resultat från Monitormätningarna visade att i stort sett ingen av de intervjuade 17–19-åringarna själva köpt alkohol på Systembolaget under åren 2014–2016. Liknande resultat visar de årligen genomförda provköp som genomförs av ett oberoende företag på uppdrag av Systembolaget (5 000–6 000 provköp per år). Under åren 2012–2015 tillfrågades ca 96 % av samtliga i åldrarna 20–24 år i dessa provköpsstudier om legitimation (och skulle alltså därmed inte kunna köpa alkohol om de var under 20 år) (Folkhälsomyndigheten 2017).

Den alkohol från Systembolaget som ungdomar under 20 år dricker har alltså införskaffats indirekt via exempelvis kompisar och syskon eller andra personer som är 20 år fyllda. Det näst vanligaste svaret på var alkoholen kommer ifrån ursprungligen är från någon person som säljer insmugglad alkohol. För gymnasieeleverna var också alkohol på restauranger ett relativt sett vanligt anskaffningsalternativ.

Gymnasieelevernas andel registrerad alkohol av den totala konsumtionen visade sig vara större jämfört med eleverna i årskurs 9. Pojkar uppgav en lägre andel registrerad andel (och alltså högre oregistrerad andel) än flickorna i såväl årskurs 9 som i gymnasiets år 2.

Från 2012 till 2016 har ungas alkoholkonsumtion minskat med nästan 50 % i årskurs 9 och ca 35 % i gymnasiets år 2. Analyserna ovan tyder på att denna konsumtionsminskning gäller registrerad alkohol (alltså alkohol från Systembolaget, folköl och alkohol på restaurang) medan den oregistrerade konsumtionen ligger kvar på ungefär samma nivå under hela perioden, framförallt sedan 2013. I relativa termer har således konsumtionen av oregistrerad alkohol ökat samtidigt som ingen ökning skett i absoluta tal.

Varför utvecklingen ser ut på detta sätt kan det bara spekuleras om. En möjlighet är att det blivit allt svårare att få tag på inhemskt såld alkohol, en annan tänkbar möjlighet är att den krympande grupp unga som dricker alkohol över tid är en alltmer selekterad grupp där exempelvis smuggelalkohol utgör en relativt sett större del av totalkonsumtionen jämfört med den kategori unga som idag dricker mindre mängder alkohol, eller ingen alls.

Referenser

Englund A (2016). *Skolelevers drogvanor 2016*. Rapport 161. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Folkhälsomyndigheten (2017). <http://www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet/> (alkohol, mål 1).

Gripe I (red.) (2015). *Skolelevers drogvanor 2015*. Rapport 154. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B (red.) (2016). *Alkoholkonsumtionen i Sverige 2015*. Rapport 160. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.

Trolldal B, Guttormsson U och Leifman H (2017). *Registrerad och oregistrerad alkohol i Sveriges län 2001–2016*. Rapport 165. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm.